

EVALUAREA ITINERARIILOR TURISTICE DIN EUROPA

Liliana JITARI, ORCID ID: 0000-0002-5236-6587

liliana.jitari@emi.utm.md

Abstract: *Itinerariile culturale ca instrumente pentru promovarea și păstrarea identităților culturale comune și diverse ale europenilor, servesc drept repere pentru un dialog intercultural și oferă o mai bună înțelegere a istoriei Europei, prin schimburile transfrontaliere de oameni, idei și culturi. Ele sunt un model de cooperare culturală comunitară, oferind lecții importante despre identitate și cetățenie, printr-o experiență participativă a culturii. Ele ajută la asigurarea accesului la cultură ca un drept fundamental.*

Cuvinte cheie: *turism cultural; valori europene; management sustenabil; valoare economică, culturală, estetică, spirituală, socială, istorică simbolică; criteriile de evaluare; management durabil de rețea.*

Introducere.

Cu un sfert de secol în urmă, Declarația Santiago de Compostela a pus bazele primului Itinerariu Cultural al Consiliului Europei, subliniind importanța multiplelor noastre identități europene, care sunt bogate în diversitate, culoare, profunzime și origine. Astăzi, Acordul Parțial Lărgit (EPA) al Consiliului Europei privind Itinerariile Culturale supraveghează 29 de itinerarii ce traversează Europa, conectând culturi și patrimonii. La 20 aprilie 2023, Acordul Parțial Extins privind Rutele Culturale ale Consiliului Europei a intrat în vigoare pentru Republica Moldova, țara noastră devenind cel de-al 38-lea Stat Parte. Drumul Vinului Moldovei, la fel este inclus în Rutele Culturale ale Consiliului Europei. În acest context, itinerariile culturale sunt folosite ca instrumente puternice pentru promovarea și păstrarea identităților culturale comune și diverse ale europenilor. Itinerariile servesc drept canale pentru dialog intercultural și oferă o mai bună înțelegere a istoriei Europei, prin schimburile transfrontaliere de oameni, idei și culturi. Ele sunt un model de cooperare culturală comunitară, oferind lecții importante despre identitate și cetățenie printr-o experiență participativă a culturii. Ele ne ajută să asigurăm accesul la cultură ca un drept fundamental. Fiecare Itinerariu Cultural al Consiliului Europei, îmbină patrimoniul material și imaterial, ilustrând și celebrând schimburile, culturile și tradițiile care au modelat Europa de-a lungul mileniilor [1].

1. Noțiunea de „itinerariu”

Înainte de a trece la evaluarea itinerariilor culturale ale Consiliului Europei, este important să definim noțiunea de itinerariu. Cuvântul „itinerariu” trebuie înțeles, nu numai în sensul restrâns de cale fizică, acesta este folosit într-un sens mai general și conceptual, însemnând o rețea de situri sau zone geografice, având în comun o temă, luând forme diferite în funcție de „identitatea” fiecărui sit sau domeniu.

Consiliul de Cooperare Culturală (CDCC) a formulat următoarea definiție, în scopul de a face conceptul de itinerarii culturale mai ușor de înțeles pentru public și pentru proiectele candidate. Prin termenul de Itinerariu Cultural European se înțelege un traseu ce traversează una, două sau mai multe țări sau regiuni, organizat în jurul unor teme ale căror interes istoric, artistic sau social este evident european, fie în virtutea traseului geografic urmat, fie datorită naturii și/sau domeniului de aplicare a gamei și a semnificației sale. Acordarea termenului „european” unui itinerariu, trebuie să implice o semnificație și dimensiune culturală, care este mai mult decât locală. Traseul trebuie să se bazeze pe un număr de repere, cu locuri foarte bogate în asociații istorice, care sunt, de asemenea, reprezentative pentru cultura europeană în ansamblu [2].

O schimbare importantă este faptul, că de atunci înainte, doar un singur tip de certificare este acordat proiectelor de Itinerarii Culturale, respectând criteriile celor 5 domenii prioritare de acțiune, în timp ce în Rezoluția nr R (98) 4, partea a IV-a, sunt indicate trei categorii de trasee, cu certificarea corespunzătoare:

1. Prima categorie: Itinerariul Cultural principal al Consiliului Europei;
2. A doua categorie: Itinerariul Cultural al Consiliului Europei;
3. A treia categorie: evenimente sau activități „în cadrul Itinerariilor Culturale ale Consiliului Europei”.

Definiția de Itinerarii Culturale, dată de Consiliul Europei, confirmă instituirea Acordului Parțial Lărgit, privind Itinerariile Culturale (EPA), adoptată de Comitetul de Miniștri la 18 decembrie 2013, este următoarea: un patrimoniu cultural educativ și un proiect de cooperare turistică ce vizează dezvoltarea și promovarea unui itinerar sau o serie de itinerarii pe baza unui traseu istoric, un concept cultural, personalitate sau fenomen de o importanță transnațională și semnificație pentru înțelegerea și respectarea valorilor europene comune. Din această definiție, un itinerariu cultural trebuie înțeles nu în sensul restrâns de cale fizică. „Itinerariu Cultural” este folosit într-un sens mai conceptual și

general, exprimând o rețea de locuri sau zone geografice ce împart o temă.

Acordarea termenului „european” unui itinerariu trebuie să implice o semnificație și dimensiune culturală, care este mai mult decât locală. Traseul trebuie să se bazeze pe un număr de repere, cu locuri foarte bogate în asociații istorice, care sunt, de asemenea, reprezentative pentru cultura europeană în ansamblu. Itinerariile Culturale sunt considerate un progres față de noțiunea de „monument”, inițial văzute ca un artefact izolat de contextul său și care a evoluat în ultimii ani pentru a include noi categorii de patrimoniu cultural, cum ar fi peisaje, patrimoniu imaterial sau arheologie industrială, ca parte integrantă a patrimoniului cultural. Ele oferă cetățenilor europeni instrumente pentru a citi o Europă complexă, nu numai pentru a se îndrepta spre unificare, dar și pentru a căuta bazele identității și cetățeniei europene, răspunzând necesității unui sens mai real și concret al Europei. Itinerariile Culturale, se bazează pe un proces de cooperare culturală, care este în continuă evoluție, necesitând astfel acțiune constantă, cercetare și evaluare, precum și crearea de parteneriate europene în cadrul rețelei.

Un itinerar cultural este format din diferite puncte, puncte geografice din diferite țări, care împărtășesc un patrimoniu comun sau care au fost parcurse de-a lungul istoriei. De-a lungul unui itinerar cultural, călătorii trebuie să fie capabili să recunoască punctele în comun: patrimoniu, peisaj, gastronomie, monumente, artă/artizanat ... chiar și un mod de viață.

Mai mult decât o definiție, un itinerariu reprezintă o serie de obiective. Este o rețea de legături puternice, care realizează:

- Transmiterea valorilor europene și a culturilor;
- Aprofundarea identității europene;
- Conservarea patrimoniului construit și material;
- Dezvoltarea unui turism durabil;
- Apropierea între generații;
- Căutarea spiritualității;
- Crearea unei rețele tematice privind mai multe țări europene.

Un Itinerariu Cultural:

- ✚ Este dedicat unui aspect al culturii;
- ✚ Are un set de cadre tematice sau geografice;

- ✚ Oferă puncte de interes în cazul în care oamenii experimentează manifestări ale acestui aspect;
- ✚ Este înființat de o rețea de parteneri care formează o entitate juridică;
- ✚ Este dezvoltat continuu prin proiecte ale partenerilor de rețea;
- ✚ Include mai multe țări europene;
- ✚ Promovează schimbul între oameni;
- ✚ Îmbunătățește cunoștințele.

Un Itinerariu Cultural, trebuie să fie o moștenire cu legături de patrimoniu și social cu teritoriul, creând valoare pe acest teritoriu. Traseul trebuie să fie un instrument al proiectului, pentru a începe acțiunile de păstrare și conservare a mediului cultural al unui teritoriu. Crearea unui traseu deschide porțile pentru un nou sistem de cunoștințe, este calea mișcării în cooperare.

2. Principiile creării proiectului unui itinerar cultural

Există cinci domenii prioritare, care trebuie să fie luate în considerare la dezvoltarea unui proiect de Itinerariu Cultural:

- definirea unei teme;
- identificarea elementelor de patrimoniu;
- crearea unei rețele europene cu statut juridic;
- coordonarea acțiunilor comune;
- creșterea vizibilității.

Definirea unei teme

Prima condiție pentru un proiect de itinerariu cultural, este conceptul în sine al traseului, tema proiectului traseului trebuie să îndeplinească un set definit de criterii înainte să fie acceptată ca parte a programului, precum urmează:

- tema trebuie să reprezinte valorile europene și să fie comună mai multor țări din Europa;
- tema trebuie să fie cercetată și dezvoltată de grupuri de experți multidisciplinari din diferite regiuni ale Europei, astfel încât să se asigure că activitățile și proiectele care o ilustrează se bazează pe consens;
- tema trebuie să ilustreze memoria Europei, istoria și patrimoniul și să contribuie la o interpretare a diversității Europei de azi;

- tema trebuie să se preteze la schimburile culturale și educaționale pentru tineri și, astfel, să fie în conformitate cu ideile și preocupările în aceste domenii ale Consiliului Europei;
- tema trebuie să permită dezvoltarea unor inițiative și proiecte exemplare și inovatoare în domeniul turismului cultural și dezvoltării culturale durabile;
- tema trebuie să se preteze la dezvoltarea de produse turistice în parteneriat cu agențiile de turism și operatorii care vizează diferite tipuri de public, inclusiv grupuri școlare.

Fiecare temă, trebuie ulterior să fie pusă în aplicare, într-o serie de proiecte de colaborare, care să urmeze principalele domenii de acțiune descrise în cele cinci criterii de mai sus. Inițiatorii traseului trebuie, de asemenea, să răspundă la trei întrebări cheie:

1. Care este povestea pe care doresc să o spună călătorilor și cetățenilor Europei?

2. Modul în care tema aleasă se manifestă în diferitele țări implicate în proiect?

3. Cum permite tema o mai bună înțelegere a istoriei europene și a Europei de astăzi?

Identificarea elementelor de patrimoniu

În Europa, această temă fundamentală poate fi găsită sub diferite forme, în funcție de caracteristicile geografice, cât și culturale, istorice și naturale ale diferitelor regiuni. Urmând tema traseului, inițiatorii proiectului trebuie să redescopere și să identifice elementele esențiale de patrimoniu material și imaterial asociate cu acestea și să le explice. Traseul trebuie să fie delimitat și identificat la nivel local, național și internațional, implicând părțile interesate/ acționarii de la fiecare nivel.

Crearea unei rețele europene cu statut juridic

Procesul de cooperare pe un subiect comun, care implică parteneri din diferite țări, constituie unul dintre cei mai importanți piloni ai programului Itinerarii Culturale. Un pas important este crearea unei rețele europene cu statut juridic, reunind siturile și părțile interesate care fac parte din itinerariu, fie sub forma unei asociații, fie a unei federații de asociații. Inițiatorii trebuie să se asigure că proiectele propuse sunt viabile, din punct de vedere financiar și organizațional. Toate documentele referitoare la statutul juridic și situația bugetară, precum și procesele verbale ale adunărilor generale ale rețelei, trebuie să fie atașate

dosarului de cerere și trimise la EICR, care păstrează arhivele pentru fiecare rută.

Acțiunea de coordonare de-a lungul traseului

O serie de acțiuni trebuie să fie întreprinse, în conformitate cu cele cinci domenii principale de acțiuni descrise, atât în comun, cât și individual de către membri.

Cooperarea în domeniul cercetării și dezvoltării

Traseul trebuie să încurajeze diferite tipuri de cooperare culturală, și la nivel științific, să stimuleze dezbaterile științifice și sociale pe tema dată. Fiecare traseu cultural trebuie să stabilească o rețea de universități și un comitet științific european interdisciplinar, care să exploreze diferite aspecte legate de tema traseului.

Îmbogățirea memoriei, istoriei și patrimoniului european

Unul dintre obiectivele fundamentale ale programului Itinerarii Culturale este de a propune cetățenilor europeni o interpretare a istoriei lor comune și a patrimoniului comun, subliniind similitudinea și diversitatea lor, pentru a facilita dezbaterile privind o identitate europeană comună. Fiecare temă ar trebui să contribuie la acest proces de mediere culturală, prin asigurarea unui cadru vast și reprezentativ al istoriei europene antice și contemporane.

Schimburi culturale și educaționale pentru tinerii europeni

Funcția pedagogică a itinerariilor culturale este subliniată în special în acest domeniu de acțiune, fiecare proiect trebuie să provoace o serie de activități coerente pentru tinerii europeni care provin din diferite culturi și medii. Acestea sunt evenimente culturale, cum ar fi cele de înfrățire și schimburi școlare, semănării, școli de iarnă și de vară, care ar putea cuprinde întrebări despre memoria, identitatea, precum și istoria popoarelor europene. Tema fiecărui traseu și a activităților organizate în jurul lui trebuie să permită tinerilor europeni să devină conștienți de chestiuni de identitate, cetățenie și valori europene, care stau la baza programului. Conștientizarea și educația cu privire la aspectele de patrimoniu sunt, de asemenea, un domeniu-cheie de lucru.

Practica culturală și artistică contemporană

Rutele culturale sunt laboratoare de reinterpretare a tradițiilor, artei, patrimoniului, care încurajează activități și proiecte artistice, ce explorează legăturile dintre patrimoniul și cultura contemporană, evidențiind practicile cele mai inovatoare din punct de vedere al creativității, în special în ceea ce privește instruirea tinerilor europeni în

domeniu relevant. Unul dintre obiectivele programului este de a reflecta asupra valorilor Consiliului Europei în domeniul patrimoniului și culturii, în opinia Consiliului Europei, patrimoniul nu este o entitate statică, ci una vie și dinamică, în evoluție permanentă. Deci fiecare temă a Itinerariilor Culturale, trebuie să inspire noi arte și creații, inclusiv artele digitale, muzică, spectacole și artă tri-dimensională. Fiecare traseu trebuie să asigure continuitatea în importanța culturală a temei, prin stimularea de producții culturale contemporane conexe. Acest domeniu de acțiune poate permite dezvoltarea cooperării între artiști provenind din diferite țări și experiențe, facilitarea dialogului intercultural prin artă.

Turismul cultural și dezvoltarea culturală durabilă

Fiecare traseu cultural este un vector pentru economiile locale și proiectele trebuie să ia în considerare, printre prioritățile lor, un plan de dezvoltare pentru teritoriile implicate, în scopul de a asigura dezvoltarea lor economică într-o manieră culturală durabilă. Se solicită și implicarea mass-mediei scrise și audiovizuale și utilizarea deplină a potențialului mass-mediei electronice, cu scopul de sensibilizare a populației în legătură cu obiectivele culturale ale proiectelor. Dezvoltarea turismului cultural și dezvoltarea culturală și economică de-a lungul rutelor culturale trebuie să se bazeze pe un dialog între culturile urbane și cele rurale, între regiunile din sudul, nordul, estul și vestul Europei. Itinerariile Culturale sunt inseparabile de turism, care oferă posibilitatea unei călătorii fizice și spațiale prin Europa. Un studiu de impact al Itinerariilor Culturale, lansat în comun, în 2010 de către Consiliul Europei și Comisia Europeană arată, că toate Itinerariile Culturale, oferă oportunități pentru întreprinderile mici și mijlocii de a dezvolta produse și servicii în cadrul activităților de turism pe care rutele le generează. Unele dintre întreprinderile locale oferă produse cu eticheta Itinerariu Cultural, contribuind astfel la promovarea traseului. [3].

Crearea vizibilității comune

Este necesar, ca fiecare traseu să-și creeze o hartă a vizibilității, cu logo-ul proiectat pentru rută. Această problemă trebuie să fie luată în considerare de la începutul proiectului. Vizibilitatea comună permite identificarea elementelor care fac parte din traseu, asigurând recunoașterea și coerența în întreaga Europă. În urma atribuirii certificării, etichetarea „Itinerariu Cultural al Consiliului Europei” și sigla Consiliului Europei trebuie să fie plasate împreună cu logo-ul traseului, pe toate materiale de comunicare, inclusiv comunicate de presă

și semne rutiere, precum și pe panourile care indică traseul. În urma celor trei roluri ale patrimoniului, ca reper și element de identitate, ca resursă pentru proiecte comunitare și ca suport pentru crearea de rețele, Landel propune o grilă (tabelul 1), care este utilă pentru a rezuma acțiunile pe care managerii noilor proiecte, trebuie să le întreprindă în crearea și punerea în aplicare a Itinerariilor Culturale.

Tabelul 1. Acțiuni ce urmează a fi întreprinse de către managerii noilor Itinerarii Culturale

Patrimoniu / Resursă teritorială	Reper teritorial	Creator de activitate	Sprijin pentru rețelele de părți interesate
Inventarierea patrimoniului	Cercetare, situri arheologice	Identificarea părților interesate și proiectelor legate de patrimoniu, promovare	Identificarea elementelor de patrimoniu pe parcursul Itinerariului Cultural în regiunile implicate
Identificarea-certificarea patrimoniului	Inventarierea patrimoniului, clasificarea și denumirea	Înscrierea proiectelor într-o inițiativă federativă însoțită de un proiect coerent pentru teritorii, parte a Itinerariului Cultural	Inventarii, studii, lucru în rețea, schimburi
Protejarea și restaurarea patrimoniului	Renovare	Carta conservării, construirea competențelor părților interesate	Schimburi de informații, lucrări de restaurare și renovare
Medierea patrimoniului, interpretare	Marcaje, dezvoltarea activităților de interpretare a patrimoniului, dedicate locuitorilor și elevilor/studenților	Expoziții și dezvoltarea activităților turistice	Crearea itinerariilor și rutelor locale, expozițiilor, etc

Valorificarea patrimoniului	Dezvoltarea activităților culturale axate pe patrimoniu	Crearea unei infrastructuri accesibile, realizarea de produse turistice și culturale	Dezvoltarea produselor culturale în rețea, valorificarea produselor locale în teritoriile aflate de-a lungul rutelor
-----------------------------	---	--	--

3. Evaluarea itinerariilor culturale

Evaluarea Itinerariilor Culturale este una dintre cerințele de bază ale programului Itinerarii Culturale ale Consiliului Europei, clar stipulat de către Rezoluția Comitetul de Miniștri care a revizuit normele de atribuire a certificării Itinerariilor Culturale ale Consiliului Europei.

Evaluări individuale ale rețelelor Rute Culturale ale Consiliului Europei, sunt efectuate în mod regulat - de obicei la fiecare trei ani, dacă nu se specifică altfel - cu scopul de a estima rezultatele globale și realizările, relevanța, eficiența, competența, precum și valoarea adăugată a activităților, în contextul programului Itinerarii Culturale ale Consiliului Europei și gestionarea durabilă a Patrimoniului cultural.

Acest capitol oferă o explicație a instrumentelor de evaluare a Itinerariilor Culturale, criterii, principii și procese, elaborate în conformitate cu recomandările studiului Consiliului Europei privind impactul Itinerariilor Culturale asupra IMM-urilor. Acesta oferă sfaturi practice referitoare la modul cum ar putea fi utilizate aceste instrumente, criterii și principii în procesul de evaluare a Itinerariilor Culturale (activități și rețele), ajutând rutele să facă față provocărilor existente, să colaboreze mai eficient la nivel transnațional și să-și realizeze potențialul pentru dezvoltarea turismului cultural durabil.

Recent, Itinerariile Culturale ale Consiliului Europei au câștigat o atenție considerabilă din partea factorilor de decizie, politică europeană și internațională. Acest interes rezultă nu numai din abilitățile rutelor "de a revigora și încuraja interesul pentru patrimoniul european comun transnațional, dar și pentru potențialul pe care rutele Consiliului Europei îl reprezintă pentru stimularea turismului cultural - în special în zonele îndepărtate cu economii mai puțin prospere - și pentru contribuția pe care o au față de comunitățile locale în ceea ce privește:

- dezvoltarea economică și ocuparea forței de muncă, prin crearea de IMM-uri de turism;

- punerea în aplicare a unei varietăți de practici inovatoare în cadrul unor astfel de IMM-uri;
- avansarea înțelegerii culturale față de populația locală și vizitorii traseului cultural prin valorificarea și conservarea unicității patrimoniului și a tradițiilor locale;
- creșterea atractivității generale a destinațiilor acestora;
- îmbunătățirea calității vieții populației locale;
- sensibilizarea în legătura cu existența unui patrimoniu cultural comun, prin intermediul evenimentelor culturale deschise și festivaluri, precum și prin intermediul mediilor de comunicare sociale.

În acest context, evaluarea periodică a performanței și impactul Itinerariilor culturale, este tot mai importantă pentru urmărirea precisă și continuă, realizarea de estimări ale progresului, capacității, nevoilor și cerințelor lor. Capacitatea de a cartografia impactul social, economic și de mediu este de asemenea esențială pentru dezvoltarea durabilă a Itinerariilor Culturale, managementul calității patrimoniului lor material și imaterial, precum și comunicarea cu cetățenii, contribuabilii, lideri politici, investitori și alte părți interesate.

Evaluarea este procesul de verificare sistematică, folosit pentru a determina valoarea. Evaluarea reprezintă o componentă esențială a unui concept mai larg de management durabil de rețele, sau proiect, deoarece înțelegerea relației dintre activitățile desfășurate de proiect și rezultatele pe care le obține, este necesară pentru învățare, îmbunătățire, responsabilitate, management al calității și planificarea strategică a viitorului.

Conceptul de management durabil de rețea, include alte trei procese strâns legate între ele (altele decât evaluarea performanței):

- planificarea,
- administrarea cheltuielilor și
- managementul strategic.

Acest capitol se axează exclusiv pe evaluarea performanțelor Itinerariilor Culturale ale Consiliului Europei, ca parte a gestionării durabile a rețelelor lor. Este important să reținem, că evaluarea și analiza impactului socio-economic, au devenit tot mai importante în ultimii ani. Cererea pentru "politica bazată pe dovezi", împreună cu o înăsprire a cheltuielilor din sectorul public, ca urmare a recesiunii economice

globale, necesită organizații și proiecte pentru a demonstra impactul social și economic al activităților lor ca o modalitate de:

- asigurare că resursele sunt alocate și sunt folosite eficient;
- justificare a finanțării activității și furnizor al unui argument pentru finanțări viitoare;
- generarea dovezilor pentru dezvoltarea activităților viitoare.

Patrimoniul și cultura au fost în mod tradițional văzute ca un mijloc de îmbunătățire a imaginii unei zone contribuind la calitatea vieții locuitorilor și comunității sale. În plus, în ultimele decenii, a existat o recunoaștere crescândă a faptului că patrimoniul și cultura joacă un rol important în stimularea creșterii economice locale și a inovației.

Acesta este motivul pentru care se consideră evaluarea rețelelor Itinerariilor Culturale ca un criteriu fundamental pentru menținerea certificării programului Itinerariilor Culturale.

Evaluările individuale ale rețelelor Itinerariilor Culturale, posedând certificări ale Consiliului Europei sunt efectuate la fiecare trei ani. Durata acestei perioade poate fi modificată (scurtată), în anumite cazuri - de exemplu, atunci când un traseu nu satisface criteriile de certificare și/sau evaluare ale Consiliului Europei.

Studiul pe IMM-uri a identificat evaluarea performanței Itinerariilor Culturale ca unul dintre cele patru domenii strategice principale în care este nevoie de măsuri concertate pentru a asigura dezvoltarea durabilă a programului Itinerarii Culturale ale Consiliului Europei în viitor. Studiul a oferit recomandări specifice privind evaluarea rețelelor Itinerariilor culturale, subliniind importanța:

- dezvoltării de mecanisme pentru stabilirea activităților de evaluare a performanțelor Itinerariilor Culturale pe termen scurt și lung;
- efectuării de evaluări concurențiale ale tuturor Itinerariilor Culturale certificate de Consiliul Europei;
- elaborării criteriilor de dezvoltare a turismului cultural durabil de-a lungul Itinerariilor Culturale în strânsă consultare cu părțile interesate locale și luând în considerare caracteristicile geografice, de mediu, politice, sociale, culturale și economice specifice ale destinațiilor Itinerarii Culturale.

Instrumentele și criteriile de evaluare elaborate profesional trebuie să fie folosite pentru a ajuta Itinerariile Culturale să abordeze provocările existente, să colaboreze mai eficient la nivel transnațional și să-și

realizeze potențialul de dezvoltare a turismului cultural. Acest lucru va permite rutelor să-și păstreze unicitatea atracțiilor lor de patrimoniu în timp ce le deschid spre un public mai larg de vizitatori.

Evaluarea ca parte a unui proces mai larg de gestionare a rețelei Itinerariilor Culturale

Evaluarea este o componentă fundamentală a procesului de management al rețelelor Itinerariilor Culturale, deoarece înțelegerea relației dintre activitățile pe care rețelele le efectuează și rezultatele pe care le obțin este necesară pentru dezvoltarea viitoare a rețelelor, precum și pentru planificarea eficientă a resurselor și strategiilor. Managementul performanței rețelei este o abordare continuă, sistematică pentru îmbunătățirea rezultatelor prin luarea de decizii bazate pe dovezi și învățare permanentă, cu accent pus pe responsabilizare înspre performanță. Practicile tradiționale de gestionare a rețelei devin axate pe performanță atunci când includ interdependent următoarele procese și mecanisme:

- un proces de planificare care definește tema rețelei, obiectivele și prioritățile care vor conduce spre performanța rețelei;
- un proces pentru angajarea principalelor părți interesate la diferite niveluri (inclusiv comunitățile locale) și identificarea nevoilor lor;
- un proces bugetar care alocă resurse în funcție de priorități;
- un proces de evaluare sistematică, care estimează și sprijină performanța întregii rețele;
- un mecanism de comunicare și de raportare, de exemplu, la principalele părți interesate și comunități, public;
- un mecanism de colectare, validare, organizare și stocare a datelor;
- un proces de analiză a datelor de management al performanței;
- un proces de utilizare a informațiilor privind performanța care să aducă îmbunătățire, luarea de decizii strategice și planificare.

Unul dintre obiectivele viitoare ale programului este de a ajuta Itinerarii Culturale în integrarea gestionării performanței rețelei în toate aspectele legate de rețelele lor, astfel încât să aibă un instrument la îndemână pentru a gestiona în mod sistematic și eficient activitățile și a obține rezultate planificate, având date comparabile [3].

Patru principii majore ale evaluării Itinerariilor Culturale

Rețelele Itinerariilor Culturale sunt proiecte vibrante, reale, în permanentă evoluție care doresc îmbunătățirea activităților lor și a practicilor de management al performanței.

Procesul de evaluare a Itinerariilor Culturale are ca scop să reflecte aceste dinamici și se bazează, de altfel, pe următoarele patru principii:

- să dezvolte obiective corespunzătoare în raport cu performanța, rezultatele rețelelor Itinerariilor Culturale pot fi măsurate folosind instrumentele atent aliniate criteriilor programului Itinerarii Culturale, misiunii și obiectivelor sale;
- să asigure disponibilitatea datelor privind rezultatele activităților rețelelor Itinerariilor Culturale;
- să asigure, ori de câte ori este necesar, disponibilitatea expertizei independente adecvate, pentru efectuarea de studii de evaluare aprofundate a rețelelor Itinerariilor Culturale;
- să garanteze consecvența și transparența în raportarea rezultatelor evaluării Itinerariilor Culturale.

Asigurarea relevanței obiectivelor evaluării

Primul principiu de evaluare se bazează pe raționamentul, că obiectivele ciclurilor de evaluare ale Itinerariilor Culturale nu sunt menite să fie statice. Acestea pot evolua împreună cu ținta și prioritățile obiectivelor programelor Itinerarii Culturale, a caracteristicilor activităților și mediilor Itinerariilor Culturale. Este demn de remarcat faptul că orice astfel de evoluție /schimbare este posibilă numai sub stricta supraveghere a Consiliului de conducere al EPA. Este Consiliul de conducere care are dreptul de a decide "cu privire la modalitățile practice" din care proces de evaluare este parte. Asigurarea disponibilității datelor, documentele necesare pentru o evaluare a Itinerariilor Culturale EICR monitorizează al doilea și al treilea principiu al procesului de evaluare a unui Itinerar Cultural, îndeplinind sarcini de colectare a datelor preliminare de pe Itinerarii Culturale, în curs de evaluare în timpul unui ciclu de evaluare dat, alegerea unui expert în evaluare independent dintr-un cerc actualizat în mod regulat de experți EICR prin publicarea unui apel la arătarea interesului, ori de câte ori este necesar și asigurarea consecventă și transparentă a comunicării /raportării rezultatelor unui ciclu de evaluare dat în fața consiliului de administrație EPA și în fața părților interesate ale programului Itinerarii Culturale.

În general, EICR solicită următorul set de documente de la o evaluare periodică obișnuită a Itinerariului Cultural:

- *statutul legal actualizat al rețelei;*
- *lista membrilor rețelei actuale;*
- *strategia pe termen lung și planul de acțiune al rețelei (pentru următorii trei ani);*
- *raport de activitate a rețelei în ultimii trei ani;*
- *raportul financiar (buget de activitate) pentru ultimii trei ani;*
- *plan de buget pe termen scurt (pentru anul următor);*
- *bugetul provizoriu pe termen lung (pentru următorii trei ani).*

Această solicitare este trimisă sub formă de comunicare electronică unui manager sau coordonator de rețea Itinerariu Cultural, de obicei, până la două luni înainte de începerea evaluării.

După ce a primit-o, acest set de documente este inclus într-un dosar separat pentru a fi păstrat în baza de date a EICR, ulterior este prezentat expertului independent ales să lucreze la evaluarea unui anumit traseu cultural într-o anumită perioadă de timp.

Pentru a ajuta Itinerariile Culturale în pregătirea lor pentru procesul de evaluare, o listă de evaluare este distribuită rutelor supuse evaluării în timpul unui ciclu de evaluare dat, împreună cu cererea documentelor descrise mai sus. Această listă de verificare este concepută în strânsă concordanță, cu accent special pe obiectivele și prioritățile de astăzi ale programului Itinerarii Culturale:

- să ajute Itinerariile Culturale să evolueze în rețele autonome capabile să aducă beneficii economice și sociale comunităților lor și destinațiilor îndepărtate din Europa;
- să crească conectivitatea transnațională a rețelelor Itinerariilor Culturale și să le ajute să-și realizeze potențialul turistic;
- să contribuie la conservarea patrimoniului divers prin gestionare durabilă a patrimoniului cultural și dezvoltarea itinerarii turistice culturale tematice;
- să instituie sisteme solide de management și de evaluare a performanței Itinerariilor Culturale;
- să consolideze brandul Itinerarii Culturale și să utilizeze în mod folositor strategii și instrumente de marketing comune și fiabile;

- să sporească nivelul de conștientizare al opiniei publice cu privire la diverse Itinerarii Culturale unice și să promoveze Europa ca destinație turistică de calitate unică.

Lista de verificare a evaluării Itinerariilor Culturale cuprinde patru secțiuni principale:

- ✚ *tema Itinerariului Cultural,*
- ✚ *domeniul de acțiune,*
- ✚ *rețeaua Itinerariu Cultural,*
- ✚ *certificarea, prezentate la sfârșitul acestui document.*

Acest document are scopul de a ajuta Itinerarii Culturale să efectueze un control rapid asupra situației actuale ale rețelei lor și să obțină un punctaj, ca urmare a răspunsului la lista propusă de întrebări. Cel mai mare scor pe care un traseu îl poate obține este 67, ceea ce indică faptul că răspunde pozitiv la toate întrebările din lista de verificare și că, prin această auto-evaluare preliminară, funcționarea rețelei satisface complet cerințele programului Itinerarii Culturale.

Cel mai mic scor care poate fi obținut ca urmare a răspunsurilor la toate întrebările din lista de verificare este 0, care indică faptul că ruta culturală nu a putut oferi un răspuns pozitiv la niciuna dintre întrebări și că, prin această auto-evaluare preliminară, funcționarea rețelei nu îndeplinește deloc cerințele programului Itinerariilor Culturale. Dacă, în urma răspunsurilor la toate întrebările din lista de verificare, o rută culturală obține un scor mai sus de 33, acest lucru indică faptul că la jumătate dintre întrebările din lista de verificare s-a răspuns pozitiv și că, prin această auto-evaluare preliminară, funcționarea rețelei sale îndeplinește cerințele programului Itinerariului Cultural cu peste 50%.

În acest caz, va fi solicitată o evaluare mai concentrată asupra rețelei acestui traseu, care poate duce la aplicarea unor instrumente de evaluare mai concentrate și la o perioadă mai lungă de evaluare. Dacă, în urma răspunsurilor la toate întrebările din lista de verificare, o rută culturală obține un scor de 33 și sub 33, acest lucru indică faptul, că doar la o parte din întrebările din lista de verificare s-a răspuns pozitiv și că, prin această auto-evaluare preliminară, funcționarea rețelei sale îndeplinește cerințele programului Itinerarii Culturale cu nu mai mult de 50%. În acest caz, va fi necesară o evaluare deosebit de vigilentă a rețelei acestui traseu, care poate duce la aplicarea unor instrumente de evaluare mai concentrate, o perioadă prelungită a timpului de evaluare și atenția /

intervenția Consiliului de administrație EPA care poate fi solicitată după finalizarea unei astfel de evaluări.

Asigurarea disponibilității expertizei independente adecvate

În urma prezentării documentelor necesare și o auto-evaluare în cadrul desfășurate de Itinerariile Culturale, se realizează o anchetă mai detaliată și mai profundă asupra performanțelor rețelei unui Itinerariu Cultural, de către un expert independent.

Fiecare evaluare, a unui Itinerariu Cultural în curs de desfășurare, este responsabilă de furnizarea conținutului și rezultatelor (scorurilor obținute) în urma parcurgerii listei de verificare a auto-evaluării de către EICR și, dacă se solicită, se alocă un expert pentru un studiu de evaluare în profunzime a traseului înainte de începerea unui astfel de studiu.

Lista de verificare descrisă mai sus servește, de asemenea, ca punct de plecare pentru evaluare aprofundată a Itinerariului Cultural de către un expert independent ales de EICR.

În plus, fiecare expert primește instrucțiuni speciale și participă (atunci când este necesar) la o sesiune de informare despre evaluare, pregătite și efectuate de către EICR.

Expertul de evaluare alocat, are dreptul să solicite informații calitative și cantitative detaliate de la o anumită rută în timpul perioadei de evaluare a rețelei, în scopul de a satisface obiectivele culturale și cerințele de evaluare ale itinerariului Cultural. Experți independenți pentru evaluarea Itinerariilor Culturale sunt aleși dintr-un cerc actualizat în mod regulat de experți EICR prin publicarea unei lansări de apel relevant. Lansarea de apel, cu termenii de referință pentru expert, este publicată atunci când cererea pentru documentele de evaluare este trimisă spre Itinerariile Culturale supuse evaluării în timpul unui ciclu de evaluare dat.

De obicei, experților independenți li se cere să prezinte un plan de evaluare generală și metodologia pe care intenționează să o utilizeze pentru a verifica dacă un anumit traseu continuă să îndeplinească criteriile programului Itinerarii Culturale.

Propunerile experților trebuie să includă obiective clare, mijloace și un calendar pentru punerea în aplicare cu succes a evaluării. Experții sunt de asemenea invitați să indice prioritățile în legătură cu rutele care urmează să fie evaluate, oricând sunt aplicabile (de exemplu, experții ar trebui să indice de la una la trei rute pe care se simt cel mai confortabil să le evalueze, pe baza cunoștințelor și experienței lor). EICR colectează

apoi și analizează propunerile experților și atribuie evaluări. Experții sunt de obicei informați cu privire la numiri în termen de 10 zile lucrătoare de la data limită pentru depunerea propunerilor [4].

Perioada de evaluare pentru rețeaua unui anumit Itinerariu Cultural ar trebui să dureze nu mai mult de trei luni și expertului responsabil pentru o evaluare i se cere de obicei să pregătească un rezumat de o pagină și un raport analitic de 10 de pagini, urmând cu strictețe instrucțiunile primite.

Raportarea rezultatelor evaluării Itinerariilor Culturale

Procesul de raportare și comunicare a rezultatelor evaluării Itinerariilor Culturale are loc pe diferite niveluri și cuprinde câteva etape separate, după cum este descris mai jos. Tabelul 2 oferă o prezentare vizuală a procesului:

- rutele culturale supuse evaluării în timpul unui ciclu de evaluare dat, prezintă un set de documente, precum și rezultatele listei de verificare a auto-evaluării către EICR;
- experții evaluatori desemnați, prezintă un rezumat de o pagină și un raport analitic de 10 de pagini la EICR;
- EICR comunică rezultatele evaluărilor efectuate de experți independenți în fața Consiliului de administrație EPA;
- consiliul de administrație ar putea sau nu să emită recomandări specifice privind rezultatele evaluărilor rețelelor evaluate ale Itinerariile Culturale, EICR sau CDCPP Consiliului Europei;
- după autorizarea consiliului de administrație, rezultatele ciclului de evaluare ar putea fi comunicate părților interesate ale programului Itinerarii Culturale ale Consiliului Europei, rețelelor Itinerarii Culturale ale Consiliul Europei și publicului larg.

Tabelul 2. Procesul raportării și comunicării rezultatelor evaluării

Cine	Ce	Cui
Itinerariile Culturale	Documente specificate de EICR	EICR
Experți independenți	Rapoarte de evaluare	EICR
EICR	Rezultatele evaluării	Consiliul de administrație EPA

Consiliul de administrație EPA	Recomandări asupra rezultatelor unui ciclu de evaluare	Rețelele evaluate ale Itinerariilor Culturale, EICR și CDCPP al Consiliului Europei
Numai după autorizarea Consiliului de administrație EPA, EICR	Rezultatele evaluării	Părțile interesate ale programului Itinerarii Culturale, Itinerarii Culturale și publicul larg

Concluzii:

Evaluarea Itinerariilor Culturale, este una dintre cerințele de bază ale programului Itinerarii Culturale ale Consiliului Europei. Evaluarea periodică a performanței și impactul Itinerariilor Culturale este tot mai importantă pentru urmărirea și estimarea continuă, tot mai precisă a progresului lor, capacității, nevoilor și cerințelor. Capacitatea de a cartografia impactul social, economic și de mediu al Itinerariilor Culturale este esențială pentru dezvoltarea durabilă a acestora și pentru managementul calității patrimoniului material și imaterial.

Referințe:

1. Mazzanti, M. (2002), “*Cultural heritage as multi-dimensional, multi-value and multi-attribute economic good: toward a new framework for economic analysis and valuation*”, The Journal of Socio-Economics 31, pp. 529-58.
2. Council of Europe (2011), Impact of European Cultural Routes on SMEs’ innovation and competitiveness, Provisional Edition, Council of Europe Publishing, Strasbourg.
3. Managementul Itinerariilor Culturale: de la teorie la practică. Un ghid pas cu pas al Itinerariilor Culturale ale Consiliului Europei, ianuarie 2015.
4. Consiliul Europei, Rezoluția CM/Res (2007) 12 privind Itinerariile Culturale ale Consiliului Europei.

Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare nr. 20.80009.0807.34 „*Sporirea valorii patrimoniului cultural din Republica Moldova*”.